

Fig. 2. Kirken set fra nordøst, i tiden 1879-97. Carl Neergaard fot. - *The church seen from north-east, 1879-97.*

Kirken ligger på en banke vestligt i landsbyen, nord for Lyngbygård å. Kirkegården, der omkring århundredskiftet er udvidet mod øst, ned mod landsbygaden, har som nærmeste nabo mod syd stuehuset i den førhen firlængede præstegård og mod vest præstegårdslunden, hvis store træer helt skjuler kirken fra denne side.

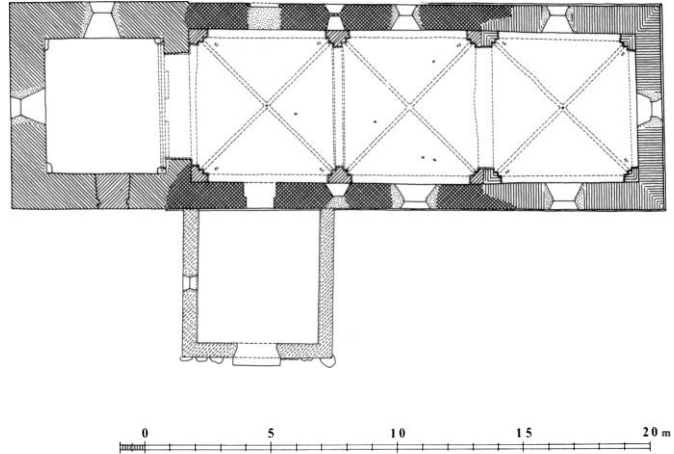
Kirkegårdens hegn og indgange. Det gamle, vedbendgroede markstensdige er bevaret mod præstegårdshaven og i 1960'erne genskabt på de øvrige sider, hvor det afløste en cementeret kampestensmur, opsat o. 1900. Stendigets samlede længde blev 1862¹² anslået til ca. 320 alen (omkring 200 m). De fire indgange har jerngitterfløje, fæstnet i diget: en køreport i syd, ved kapellet, og en tilsvarende i vestdiget samt ganglåger ind til præstegårdshaven og i norddiget. - 1754 nævnes en vestre fport samt låger i syd og øst.¹³

Ligkapellet ved kirkegårdens sydøstre hjørne er ifølge en lille indskrifttavle i nordgavlen »Skænket af Iver Thomsen, Vidkjerslund, og hustru Mathilde Laursen, 1904«. Det er af rødemursten i nyromanske former.

Kirken er et langhus bestående af et romansk skib og en østforlængelse fra 1595, der i gavlen kan rumme levn af det oprindelige kor. Tårnet, der også ændredes 1595, er antagelig fra senmiddelalderen ligesom måske våbenhuset. Orienteringen afviger få grader til nord.

Materialerne er store, velforarbejdede *granitkvadre* over *skråkantsokkel*. Ved korets udvidelse 1595 flyttedes soklen ud, og de regelmæssige skifter førtes ubrudte igennem, hvorved det oprindelige skel mellem det bredere skib og det smallere kor blev udsløjet. Skibets tidligere udstrækning fremgår nu kun af soklens sydøstre hjørnestein, der sidder 6 m fra den nuværen-

Fig. 3-4. Plan 1:300 og snit gennem skib 1:150. Målt af Jørgen Viemose og Jens Hougård 1970, tegnet af Marianne Nielsen 1981. - *Ground-plan 1:300 and cross-section of the nave 1:150.*

de gavle, samt brud i bagmurene over hvælvene.

Skibet har ret smalle mure, knap en meter tykke, og vægge af marksten, støbt i en fed kalkmørtel. I tagrummet ses gammel puds og mange lag hvidtekalk fra tiden, inden det flade bjælkeloft blev afløst af hvælv. - Det midterste parti af den gamle østgavl i det romanske tårn kan være bevaret i langhuskorets gavle. Det nedbrudte tårn har formentlig været kvadratisk med ydre mål svarende til skibets indre bredde.

Døre. Af skibets to granitportaler er den søndre stadig i brug, mens den nordre, der er tilmuret engang efter 1600'erne,¹⁴ står som en udvendig blænding. Den høje, smalle syddør (fig. 7) måler over den gennemløbende skrå-

kantsokkel 245x106 cm. Den har kvadersatte karme og et rundbuet kilestensstik over glat *tympanonfelt*, som er trukket 16 cm tilbage fra murplanet. Døren har antagelig sin oprindelige form, men må i nogen grad være omsat.

Den tilmurede norddør (fig. 5) er en portal¹⁵ med rundstavshalvsøjler, 218x113 cm i lysningen; indvendig, hvor karmen anes under pudsen, er den 130 cm bred. Rundstavene er udført i rejste karmsten og ender foroven i svagt antydende terningkapitæler med »strammende«, hullet ring mellem skaft og hoved; det samme træk (et levn fra træarkitekturen?) findes i den beslægtede nordportal i Trige (s. 1709f.). Tærskelstenen med trin er udhugget i bygnings-soklen, der tillige indeholder de noget fladtrykte, terningformede baser, hvoraf den østre har vulst og den vestre hulkele under ring. Søjlerundstavene videreføres i dækstenen som en vulst, omsluttende et glat *tympanonfelt*.¹⁶ Mellem karmsten og overligger er indskudt profilerede kragsten (jfr. s. 1902, fig. 2). - Dækstenen lå i mange år på kirkegården, efter at der i begyndelsen af 1800'erne¹⁷ var anbragt et vindue over døren (sml. fig. 2); den indsattes på sin gamle plads 1897¹² efter en mindre behugning foroven. - Soklen med trin og baser lå 1981 under jordoverfladen.

Vinduer. Det romanske skib fik lys gennem fire rundbuede vinduer, to i hver langmur, af hvilke de vestre var placeret nøjagtig midt i rummet. Nordsidens stod i slutningen af forri-

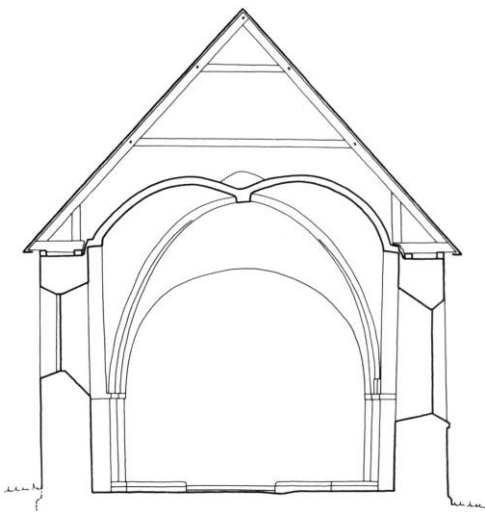

Fig. 5. Tilmuret nordportal (s. 1905) med frigravet sokkel. NJP fot. 1981. - *Walled up north doorway with exposed plinth.*

Fig. 6. Romanske vinduesoverligger (s. 1906). NE fot. 1978. - *Romanesque lintels.*

ge århundrede som hvidkalkede blændinger (jfr. fig. 2), efter 1897¹² er kun det vestre tilbage. Det er 142 cm højt, 82 cm bredt og har monolite overligger ude og inde. Et tilsvarende vindue i sydvest ses over hvælvet. Der er bevaret i alt fire løse granitoverligger hver med en spændvidde på 82-83 cm: én er indmuret nederst i våbenhusets østmur, mens tre ligger i hjørnet mellem våbenhus og tårn (fig. 6). Af de sidstnævnte har de to dannet overdækning i det sløjfede vindue i skibets nordside.¹⁸

Ændringer og tilføjelser. I middelalderens sidste år spores en omfattende byggevirksomhed. Det romanske kor og skib fik indbygget hvælv, og i vest rejstes et tårn af skibets bredde; også våbenhuset, der er uden daterende detaljer, kan være kommet til i denne periode. Kirken modtog betydelige midler til byggearbejder 1595, da den ifølge ansøgningen til kongen »var aldeles falden ned«. ¹⁹ Østpartiet blev ombygget til et langhus på bekostning af det romanske kor, og samtidig nymurede tårnets øverste del, der ved nedstyrtningen synes at have ødelagt skibets vestre hvælvning.

Af (*f*)hvælvne fra tiden før korudvidelsen er kun skibets østfag (det nuværende midtfag) bevaret samt kappefligene i vestfaget. Det er krydshvælv i stiftets vanlige udformning med falsede piller og spidse skjoldbuer over et enkelt kragled. Den ligeledes spidse gjordbue mellem skibets to fag er falset til begge sider.

Våbenhuset ved skibets syddør, måske opført i senmiddelalderen, er muret af munkesten i munkeforbandt over en syld af marksten; nederst indgår en del granitkvadre, bl.a. den allerede omtalte vinduesoverligger. Indtil en forhøjelse 1885 (sml. nedenfor) målte murene 2,9 m i højden over nuværende gulv. Spring i væggene, 225 cm over guly, viser at huset tidligere havde (*f*)styrtrum, hvis flade træloft afskar det øverste af syddøren og skjulte tympanet (sml. tilsvarende forhold i bl.a. Spørring s. 1675 og Elev s. 1755). På loftet ses sporene efter det ældre, blytækkede tag, hvis gavl var smykket med kamtakker (»kamme«). ²⁰ To åbne huller, ét i hver flankemur, ønskedes 1803¹⁷ lukket med vinduer eller låger »for at hindre trækvind

for barselskvinder ved deres indløsning«. - Byens firsprøjte stod 1862 i våbenhuset.¹²

Tårnet (fig. 8) har træk fælles med det i Skovby (s. 1972). Trods ændringer, der giver det et vist eftermiddelalderligt præg, røber vinduerne og andre, oprindelige enkeltheder en opførelses-tid forud for reformationen. Til gengæld kan der ikke herske tvivl om, at den øverste del, østgavlen indbefattet, stammer fra renæssancen - efter alt at dømme fra kirkens ombygning 1595.

Tårnet er jævnbredt med skibet og opført af granitkvadre fra dettes gavls samt munkesten i munkeskifte. Kvadrene er brugt spredt og usystematisk op gennem hele bygningen. Facaderne præges af de åbne bomhuller; godt en meter under gesimsen ses huller efter skråløbende bomme. Det nu fladloftede tårnrum åbner sig mod skibet med en bred, ganske svagt spidsende bue med enkle kragled. I rummet var der oprindeligt et *hvælv*: i hjørnerne, 115 cm over gulv, sidder kragsten for ribber (kvadre med fladen opad), over tårnbuen er der muret vederlag for hvælvkappen, og i nord og syd ses kappernes fødselslinie. En tilmuret, fladbuget og falsat dør i syd synes overraskende kun at have været i brug under tårnets opførelse.²¹ I vest har der været et bredt, udvendigt falsat, svagt spidsbuget vindue med prydskefte af bindere. Både dette og et ommuret nordvindue er 1897 afløst af nyromanske vinduer.

Der var tidligere adgang til de øvre stokværk ad en tømret *fritrappel* i syd, der førte op til en fladbuget dør. Denne har trin af kvadre i bunden og lukkes af en dørføj i den indre flugt. Nu kommer man op i tårnet via en trappe i våbenhuset og over skibets loft. I mellemstokværket er bevaret tre rundbuede lysåbninger i spidsbuet spejl, af hvilke den nordre og søndre er noget forskudt mod vest.

Klokkestokværkets øvre del er ommuret sammen med de øst-vest vendte gavle, antagelig 1595. Fra denne ombygning stammer de fladrundbuede stik over de falsede glamhuller og gesimsen med det udkragede savskifte. Den østre gavls, som sikkert oprindeligt har haft svungne kamme, er på renæssancevis delt med

Fig. 7. Sydportal (s. 1905) med senmiddelalderlig dørføj (s. 1918). NJP fot. 1981. - *South door with Late Medieval door leaf.*

fire horisontalbånd, hver bestående af tre skifter, hvoraf det øverste er affaset på undersiden, det nederste rundet. Gavlen var tidligere prydet af kamtakker (»kamme«), der nedtoges 1758, da man ommurede vestgavlen med »flensborgsten«. 1836 blev gavlen igen ommuret.²³ Der er en fladbuget åbning i østgavlen og en mindre, tilsvarende i vest. Tårnets tegltag hviler på oprindeligt egetagværk.

Langhuskoret, der forekommer ret sjældent i Østjylland, kan sammenholdes med lignende korudvidelser i 1590'erne i Østbirk (Voer hrd.) og Houlbjerg (Viborg amt).²⁴ Ved ombygningen fjernede man triumfmuren og genanvendte de romanske granitblokke over den udflyttede sokkel; indvendig er murene af marksten som i det romanske skib, idet der dog stedvis er

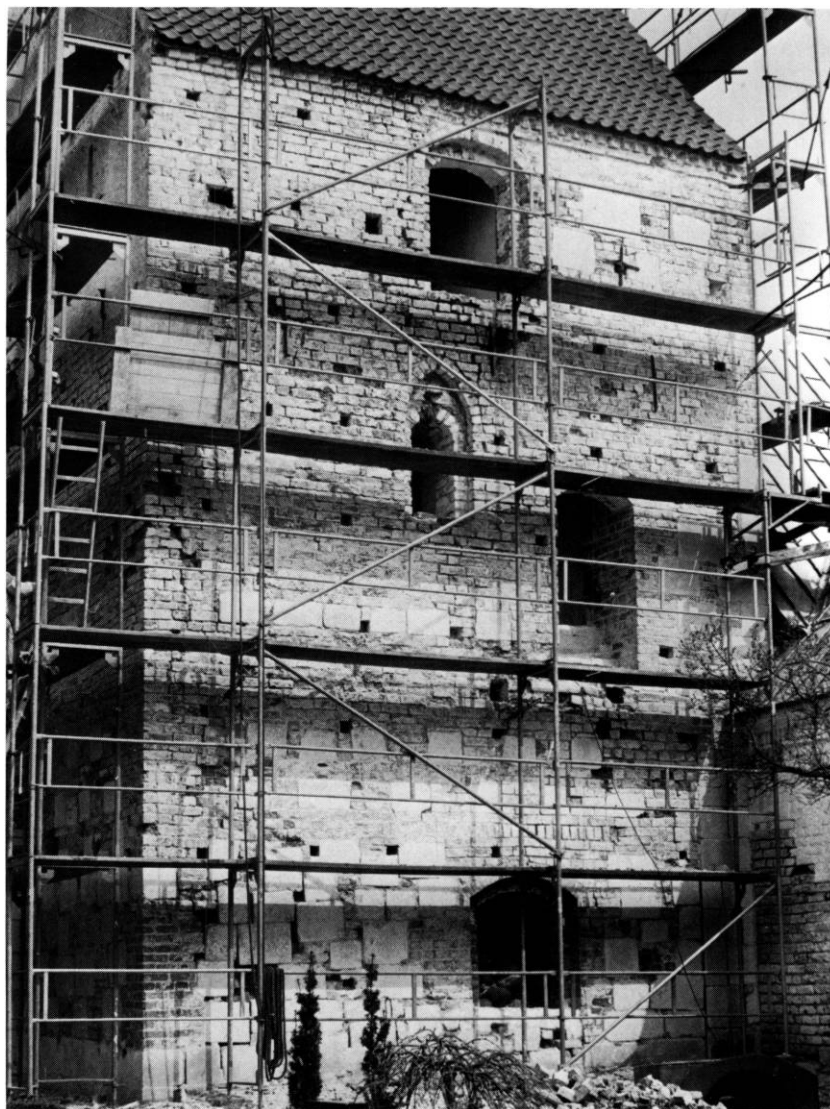

Fig. 8. Tårnets sydside under restaurering maj 1981. NJP fot. - *South side of tower during restoration 1981.*

anvendt munkesten i overvæggene. Ifølge synets oplysninger 1879¹² var den samme år nedbrudte *†gavl* prydet med »gotiske takker«. Den samtidige *hvælving*²⁵ efterligner de ældre i skibet, bortset fra at gjordbuen, som har afløst skibets gamle skjoldbue, er muret som en fladtrykt rundbue. - Samtidig med opførelsen af langhuskoret fornyedes som nævnt kapperne i skibets vestfag, ligeledes med runde buer, idet man dog bevarede den spidse gjordbue mod midtfaget. Begge de nymurede hvælvinger - i øst og vest - har en lille karakteristisk knop i ribbernes skæringspunkt; oversiden er pudset.

Vedligeholdelse og istandsættelser. Langhuskorets mure begyndte tidligt at slå revner. O. 1675²⁶ var de »brækket fra øverst til nederst« på begge sider - en skavank som først for alvor blev afhjulpet 200 år senere: 1728¹⁷ var gavlen ganske brøstfældig og den »ydre beklædning af store, hugne sten udskreden«, og 1847²⁷ og 1862¹² målttes gavlens hældning til 18 tommer (45 cm). Der var da indlagt en træbjælke tværs gennem skibet ved koråbningen. 1879¹² blev gavlen og de første 8 alen af sydmuren omsat, og hele sydmuren fik muret gesims - i nord er der stadig sugfjæl. Samtidig opførte man den

nuværende, blændingsdelte taggavl med bry-nede kamtakker, og der indsattes store, rundbuede støbejernsvinduer, to i syd og et i øst, hvor der tillige sidder et vindue i taggavlen. Ifølge synsprotokollen havde kirken 1862 i alt seks vinduer, tre i syd og to i nord samt et i tårnet. De var af træ og af forskellig form og størrelse, nogle med spidse, andre med runde buer. - Arkitekt i året 1879 var utvivlsomt Frijsenborg-kirkernes restaurator, Christen Ki-lilsgaard, der 1885²⁸ lod mure en lignende blændingsgavl over det forhøjede våbenhus, hvis mure fik facader af cement med kvaderridsninger, mens døren udvidedes til sin nuværende, rundbuede form.

1897 blev også langhusets nordmur omsat, denne gang under ledelse af arkitekt R. Frimodt Clausen.¹² Samtidig genanbragtes tympanet over norddøren, og der indsattes fire nyromanske vinduer, to i tårnrummet og to i kirkens nordmur, de første med murede karme, de sidste med granitindfatninger (sml. tilsvarende vinduer i Søften, s. 1695f. og Sabro, s. 1869).

Varme. Det nuværende luftvarmeanlæg er installeret 1970, da det afløste et værk fra 1927.²⁹

En omfattende *restaurering* er 1981 indledt med afbankning og reparationer af tårnets murværk (arkitekt Jørgen Malling). Kirken står med hvidkalket tårn, taggavl og våbenhus, hvis cementbeklædning er fjernet 1962. Der er nu som før tegltag på tårnet og blytag på langhus og våbenhus. Af de oprindelige (†)*eggetagværker* er der bevaret syv fag i bygningens vestende, med dobbelt lag hanebånd og med de afsavede loftsbjælker som spærsko. - I det hvidkalkede indre ligger sekskantede, gule og sorte Frijsendalfliser, i våbenhuset dog gule mursten på fladen. I trinnet mellem skib og kor indgår to romanske sokkelsten med skrånkant.

INVENTAR

Oversigt. Kirkens inventar viser tilknytningen til den nærliggende hovedgård, Sjelle Skovgård (Wedelslund), hvis ejere har bekostet dels altertavle og prædikestol o. 1595 og dels har stået for en hovedistandsættelse 1871-72. En opfyldt, muret begravelse under koret har rummet medlemmer af slægten Rosstrup til samme gård. Også kirkens præster har sat deres præg på kirkerummet. Et stort præsteepitaf fra 1655 er ophængt på skibets nordvæg, og den samtidige lydhimmel er sammen med prædikestolen stofferet 1701, formodentlig på foranledning af sognepræsten, Chr. Madsen Sommer, der også på anden måde ved legater har betænkt sognet.

Alterbord. 1872,¹² muret, pudset og kalket og på de tre forreste sider dækket af samtidigt, glat panel, nu beklædt med grøngult uldstof. Ved opstillingen rykket ca. 5 tommer (12 cm) ud fra gavlmuren.²⁷ Det tidligere, formodentlig middelalderlige †*alterbord*, der antagelig var muret op ad østvæggen, havde 1862¹² målene: 3 alen 6 tommer langt, 2 alen 9 tommer dybt og 7½ kvarter højt, dvs. ca. 207x153x118 cm.

†*Alterklæder.* 1661⁴ fandtes et nyt klæde om alteret, men først 1725¹⁷ og 1739²⁰ omtales et klæde nærmere; det var da rødt, »beprydet« med hvid taft »sat nedad alterklædet i 4 længder eller piller«. 1862 var alterklædet af sort fløjlkantet med guldgaloner, men 1872 ønskede man det udskiftet med et rødt fløjlsklæde, der 1914 fornyedes med ægte silkeplys og ægte guldkors.¹²

Altertavlen (fig. 11-12) er 1595, da koret var ombygget, ifølge †indskrift skænket af ejeren til Sjelle Skovgård, Hans Rostrup og hustru (jfr. prædikestol); storfeltets maleri er udført 1940 af tavlens restaurator, Hans Rasmussen, Fåborg.

Tavlen, der rimeligvis er fra samme værksted som prædikestolen, tilhører en gruppe arbejder fra Arhusegnen karakteriseret ved tyndskafede storsøjler, akantusinger med stor volut og topfelt med småfelter under trekantgavl. De nærmeste paralleller findes i Skovby (s. 1975) og Adslev (Hjelmslev hrd.). Storstykke, postament og gesims er i fast arkitektonisk komposition, tredelt af fire kanelerede søjler med korintiske kapitæler og med feltprofilerede frem-

Fig. 9. Indre, set mod øst. NE fot. 1978. - *Interior looking east,*

spring foran frise og postament, begge tillige med profilerede felter bag ved fremspringene. Storingernes fantasidyr har løveagtigt hoved og kløer og kraftigt udbugende »volutmave« med akantusblade (nær beslægtet med Adsløvs). Topfeltet er ved riflede pilastre med foranstillede, bladpålagte volutknægte delt i fire felter, hvori naivt skårne våbenrelieffer for Skeel, Rostrup, Lange (Munk) og Breide,³⁰ henvisende til Sjelle Skovgårds ejer, Hans Rostrup,³¹ og hustru Anne Gundesdatter Lange (deres fædrene og mødrene våbner, courtoisimæssigt anbragt). Alle fire felter krones af fælles trekantgavl, der har tandsnitliste ligesom gesimsen og storfelternes rammer, her dog fornyet ved restaurering (se ndf.).

1940 blev tavlen restaureret af maler Hans Rasmussen,³² der til midterfeltet malede en ko-

pi, på lærred, af Rubens' Kristus på korset.³³ Det oprindelige *†korsfæstelsesmaleri*, på træ,³⁴ med en senere overmaling »i andre dimensioner«, viste sig umuligt at restaurere eller genfremstille. I sidefelterne fandtes intet. Selve tavlen nystafferedes på grundlag af fa, bevarede farvespor. Mørke- og mellemlåt på henholdsvis rammeværk og felter danner baggrund for de forsøvede søjler og bladværk, med forgyldning og rødt på lister; vingerne grå. Våbnerne har nye, heraldiske farver. I topfeltet en stærkt restaureret, velsignende Gud Fader (jfr. Harlev) i grå skyer på rødgul baggrund. Af oprindelige indskrifter, med gylden fraktur på sort bund, var i frisen bevaret lidt af midterfeltets, der rekonstrueredes: »Saa elskte Gud Verden ... Johannis III« og hele søndre felts: »Sandelig hand bar vor Siugdom, oc tog vore pine paa sig,

Fig. 10. Indre, set mod vest. NE fot. 1978. - Interior looking west.

Esaias 52«, mens nye indskrifter tilføjedes i nordre felt, fra Esaias 55, samt i postamentfelterne, fra nord, citater fra Lucas 7,50, Esaias 53,5 og Lucas 22 v. 27. På postamentet, hvor der kun var ringe spor af skrift, eller måske snarere på topstykkets fodliste, under våbnerne, har stået den giverindskrift, som Søren A-bildgaard 1776 har aftegnet i sin notebog sammen med våbnerne: »Anno 1595 lod Erl: og welbyr: Mand Hans Rostrup til Seløskougaard med sin kiere hustru Ane Lange giøre denne tafle«. ³⁵

På postamentets øvre, smalle liste er 1940 afdækket en sortmalet versalindskrift, under midtfeltet navnet på sognepræsten 1595: »H Niels Lavrits Haas sogne prest oc prost [i] Framløherrit«. Under nordre felt, på listen der forkropper sig om fremspringene: »H. Niels

Thomesen. Randers, sogne prest oc provst i Framløf her... A(nn)o 1655« (jfr. epitaf og gravsten nr. 2). Indskrifterne henviser antagelig til stafferinger, en oprindelig fra o. 1595 og en senere fra 1655, muligvis udført samtidig med prædikestolens bemaling. ³⁶

I arkivalierne kan man følge tavlens videre stafferingshistorie: 1803¹⁷ havde tavlen »ganske tabt sin maling«, som burde opfriskes. Dette skete imidlertid først 1833,²³ ved maler Helt fra Århus, i forbindelse med korets og prædikestolens »forskønnelse«. Ved kirkens hovedrestaurering 1871-72³⁷ blev tavlen egetræsmalet, med sort på søjlerne og forgyldning på kapitæler; en ny frakturindskrift, citat fra Esaias 53, 5, maledes i midtfeltet. Her var 1897-98³⁸ anbragt et krucifiks (se nedenfor), skænket 1822 til anvendelse som alterkrucifiks, men nævnte år

placeret på selve tavlen, der ved samme lejlighed af kunstmaler Stender fra Århus fik tilmalet et baggrundslandskab med høje og Jerusalem by under tordenskyer. Dette blev atter overmalet 1898 med lys egetræsfarve, i sidefelterne tillige »liljestænger malet som imiteret, indlagt træ«. ²⁹

Altersølv. Alterkalk (fig. 14), 1729, 17,2 cm høj, på sekstunget fod med tre lave, tungede afsæt over en bred fodplade, sekskantet skaft med små profilstave og midtdelt, riflet knop. Det glatte bæger med lille mundingsprofil er muligvis omdannet i nyere tid. På en affodtungerne er graveret årstallet »1729« og på tungen herover Fr. 4.s spejlmonogram (jfr. den historiske indledning), mens den tilhørende, grave-rede krone findes på en lille, selvstændig plade placeret over monogrammet, måske en følge af en ændring eller reparation af foden. Kalken er muligvis efter sin form og dekoration et arbej-

de af Københavner-guldsmeden Niels Johnsen (Bøje 1979, s. 111), der bl.a. har udført kalken til Holme kirke (Ning hrd.) og flere beslægtede stykker til sjællandske kirker. ³⁹ *Disk*, o. 1850, 14,5 cm i tv.m., glat, på randen et cirkel-Georgskors. Under bunden to ens mesterstempler for Århus-guldsmeden Niels Holst Wendelboe 3 (Bøje 1979, nr. 1633) og lødighedsstemplet »11 L«. Den forrige *†kalk* omtales i inventariet 1661 ⁴ som ny.

Oblatæske, 1959, stemplet med mestermærket »Cohr« og Københavns bymærke (19)59; 10 cm i tv.m., 4 cm høj, glat. En *†oblatæske* var ifølge inventariet 1767 ¹³ skænket af enken efter sognepræst Christen Madsen Sommer, ⁴⁰ død 1716. 1862 ¹² fandtes kun en blikæske til alterbrødet, men samme år anskaffedes en ny, af porcelæn.

Vinkande, 1959, 22,7 cm høj, udført af samme mester som oblatæskan; glat, med latinsk

Fig. 11. Altartavle 1595, skænket af ejerne til Sjelle Skovgård, Hans Rostrup og hustru (s. 1909). NE fot. 1981. - *Altarpiece 1595, donated by Hans Rostrup and his wife, owners of Sjelle Skovgård.*

Fig. 12. Altertavlens topstykke 1595, med våbenrelieffer for Hans Rostrup og hustru (s. 1909). NE fot. 1978. - Top section of altarpiece 1595, with armorial bearings in relief for Hans Rostrup and his wife.

kors på korpus. †*Alterkander*. 1844²³ blev anskaffet en hvid alterkande, der senere er erstattet af en af de vanlige sorte, af porcelæn, med guldkors og -kanter.⁴¹

†*Tinflasker*. 1) Købt 1614⁴² og brugt »til at føre vin udi«, blev antagelig omstøbt 1742/43 og repareret 1750.²⁰ 2) En flaske, som brugtes af Sjelle, Skørring og Låsby kirker, blev 1750 omstøbt af en tinstøber i Århus.²⁰

Vinskummeske, 1903,²⁷ med gennembrudt laf.

Sygekalk, anskaffet 1862²³ sammen med Skørring, 9,8 cm høj; den har rund, enkeltprofileret fod, trindt skaft og glat knop, hvorpå der er loddet fire aflange, flade rudebasser. Det glatte bæger har lille, profileret mundingsrand, hvorunder to ens stempler for Christen Christensen, Kbhvn. (Bøje 1979, nr. 1608). Under bunden et stempel for Århus-guldsmeden Georg Chr. Adler Volf (Bøje 1946, nr. 1438), muligvis fra en reparation. Tilhørende *disk*, 7,2 cm i tv., glat, med cirkel-Georgskors grave-ret på randen, hvorunder to ens stempler for ovennævnte Christen Christensen.

Alterstager (fig. 13), o. 1625-50, omtalt i inventariet 1661⁴ som nye. De er 40 cm høje, har stor, kraftigt profileret fodskål og skaft bestående af balusterled og æg-led adskilt af fladtrykt kugleled; lyseskålen er flad med nyere lysetorn af messing.

Syvarmet *lysestage*, nyere, på alterbordet.

Alterkrucifiks, se altertavle og krucifiks.

Messehagel, nyere, afrødt fløj med guldgalerede kanter og latinsk rygkors. †*Messehagler*. 1661⁴ omtales en rød fløjls-messehagel, måske den der 1725¹⁷ havde sølvkniplinger. Ifølge inventariet 1739/40²⁰ var haglen afrødt fløj med brede guldkniplinger »korsvis« på ryggen og kantet med smalle guldkniplinger. 1803¹⁷ var haglen »ganske rådden« og er inden 1862¹² blevet erstattet af en ny af sort fløj med guldtræsser. 1869 blev anskaffet en hagel afrødt fløj eller klæde med ægte guldgaloner.²⁷

Et *†ildkar* af kobber, 1661⁴ betegnet som gammelt, er 1725 omtalt som et lidet, gammelt fyrfad til degnen at hente ild i.¹⁷

Alterskranke, 1871-72,²⁷ halvbueformet, bestående af slanke, drejede søjler med klodskapitel og -baser og spinkel håndliste; lysgrå. Den tidligere *†skranke*, 1725¹⁷ beskrevet som et »tralleværk« med skammel, klædt med rødt klæde, gik tværs over koret;¹² knæfaldet og håndlisten blev 1842²³ betrukket med sort kalveskind.

Døbefont (fig. 16), romansk, af granit, kummen, hugget i eet med skaftvulsten, af rødlig granit, foden af sortgrå. Den næsten halvkugleformede og lidt skæve kumme, 78 cm i tv., har lille rundstav langs mundingsranden. Foden, der minder om nordportalens baser, har form som et omvendt terningkapitel med ryg-

Fig. 13. Alterstage o. 1625-50 (s. 1913). NE fot. 1981. - Altar candlestick c. 1625-50.

Fig. 14. Alterkalk 1729 (s. 1912). NE fot. 1978. Chalice 1729.

gede hjørner og lave, fladbuede felter markeret ved rundstave (jfr. Lyngby, s. 1629). 1831²³ fik fonten en overmaling, der atter blev fjernet 1886.⁴³ I korets nordvestre hjørne.

Dåbsfade. 1) (Fig. 15), 1703, af tin, udført af kandestøberen Søren Sørensen, Århus. Det ottekantede fad har otte opdrevne bukler på randen, hvor der desuden ses et graveret og bladkranset spejlmonogram GCF under grevekro-
ne, for kirkeejeren, grev Christian Friis. Monogrammet flankeres af versalindskrift, »Sielle kiercke« og »Anno 1703«. Fig. 27 viser mestermærket for ovennævnte kandestøber, der har leveret tilsvarende fade til bl.a. Søften (s. 1700), Skørring (s. 1934) og Skovby (s. 1978). 2) 1902,³⁷ af messing, ifølge indskrift (skriveskrift) skænket af gårdejer R. Johansen og hustru; 49 cm i tv., glat. Ude af brug.

Dåbskande, 1902,³⁷ af messing, skænket af dåbsfadets (nr. 2) givere. Chokoladekandefor-
met, med skarpknækket hank og på korpus et graveret kors; på halsen giverindskriften, med skriveskrift.

†*Fontelåg*. 1725¹⁷ havde fonten et »trædække«, senest omtalt 1830,⁴⁴ da det skulle males.

Krucifiks (fig. 22), 1700'rne, af støbt messing, måske oprindelig et kistekrucifiks, 1822²⁹ skænket af provst J. T. Neergaard som alterkrucifiks. Den slanke, 45 cm høje figur bærer et skråt hængende lændeklæde med knude ved højre hofte og lille overfaldsknude midtpå. Det hældede hoved har lukkede øjne og let åben mund; markeret brystvunde. På det nyere metalkors er heftet et messing-skriftbånd med »INRI«. Nederst på korset en kobberplade hvorpå giverindskriften, med graveret skriveskrift: »Johan Thomas Neergaard 1822«. Som alterkrucifiks stod det på en 18 tommer høj træpedestal, der imidlertid 1897 forekom for dominerende på alterbordet, hvorfor det flyttedes op på selve altertavlen (jfr. ovenfor), hvor det overmaledes med »kødfarver«. Året efter blev det rensset for maling og opsat på en mindre træpedestal, der fik indskriften: »det er fuldbragt«. ²⁹ Piedestalen er nu på våbenhusloftet og krucifikset ophængt på nordvæggen i skibets østfag.⁴⁵

Prædikestol (fig. 17-18), med malet årstal 1598, udført af samme værksted som altertavlen, fra 1595, og som denne skænket afejeren af Sjelle Skovgård; i storfelterne malerier fra 1701.

Stolen har fem fag,⁴⁶ hvis storfelter er høje, smalle og glatte, blot kantet af (nye) tandsnit. Også den udkragende, spinkelt profilerede gesims har tandsnitkonsoller. Foran hjørnerne står kannelerede søjler med korintiske kapitæler svarende til altertavlens. Et andet beslægtet træk er frise- og postamentfremspringenes profilerede rektangelfelter. De glatte rammestykker bag søjlerne har spinkle, indridsede bølge-ranker med »prikblomster«.

1940 blev stolen restaureret af Hans Rasmussen. I storfelterne tilføjedes nye tandsnit efter spor i malingen, og ny bærestolpe og trappe udførtes. Samtidig fjernede man en overmaling svarende til altertavlens, fra 1871, egetræsmaling, med sort på søjler, forgyldning på kapitæler og den sekundære friseindskrift med citat fra Joh. 14,6, afsluttet af: »1871 bekostet malet og udstaferet af ejeren af Vedelslund hofjægermester Folsach«. I frise- og postamentfelter udbedredes de oprindelige, gyldne frakturindskrifter, på sort baggrund, i frisen: »Herrens øyen seer paa den som hannom frøeter, psal. 33. / Guds Ord bliffuer euindelig. Esaias 40. / Salig ere de som høre guds ord oc beuare det. Luc: 11. / Herre dit ord er en løcgte for mine føder(!) psal. 19. / H Niels lauritzen Haas Resendal 1598«. ⁴⁷ I postamentfelterne: »Hans Rostrup til selskougaard, f. Anne lange (jfr. altertavle) / Salig er den som frøeter herren psal. 112. / Mennisken leffuer icke allene aff brød men aff huer ord som gaar igem(m)el guds mund Mathe 4«. (De tre sidste felters indskrifter skal læses fortløbende i to linier). Ved restaureringen genfremstilledes desuden så vidt muligt en staffering, der antagelig var udført i forbindelse med lydhihlens opsætning o. 1650 (jfr. nedenfor): rødbrunt på rammeværket, guld og grønt på lister og søjler. I storfelterne afdækkede man malerier, der formodentlig er samtidige med lydhihlens indskrift 1701 og måske bekostet af den daværende sogne-

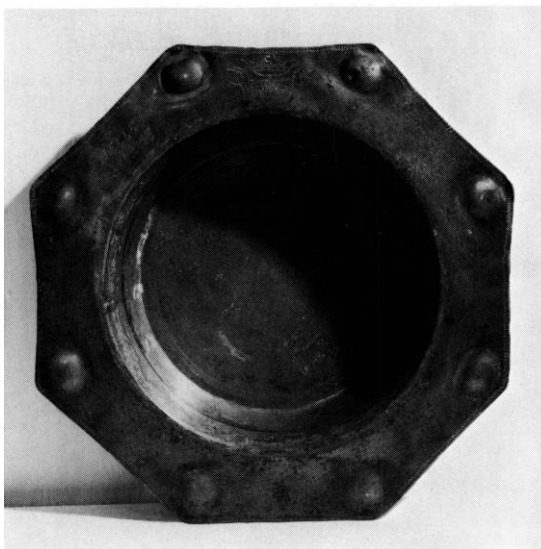

Fig. 15. Dåbsfad af tin, 1703, udført af kandestøberen Søren Sørensen, Århus (s. 1914). NE fot. 1978. - *Pewter baptismal dish, 1703, by the pewterer Søren Sørensen, Århus.*

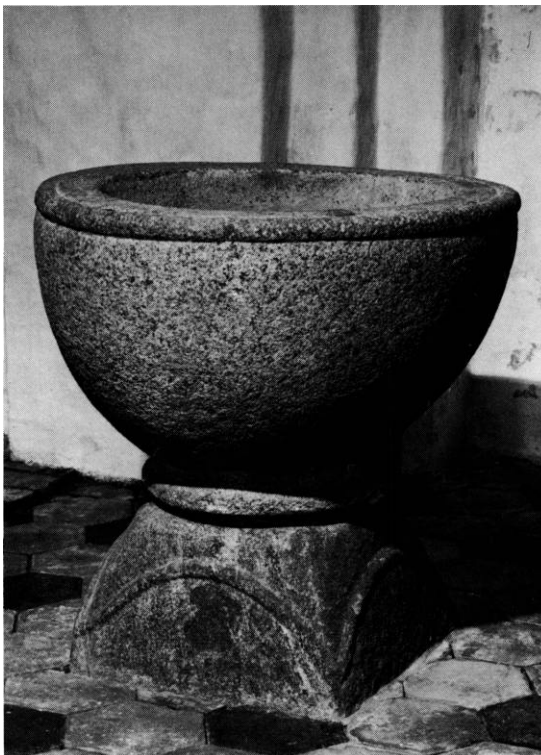

Fig. 16. Romansk døbefont (s. 1913). NE fot. 1978. - *Romanesque baptismal font.*

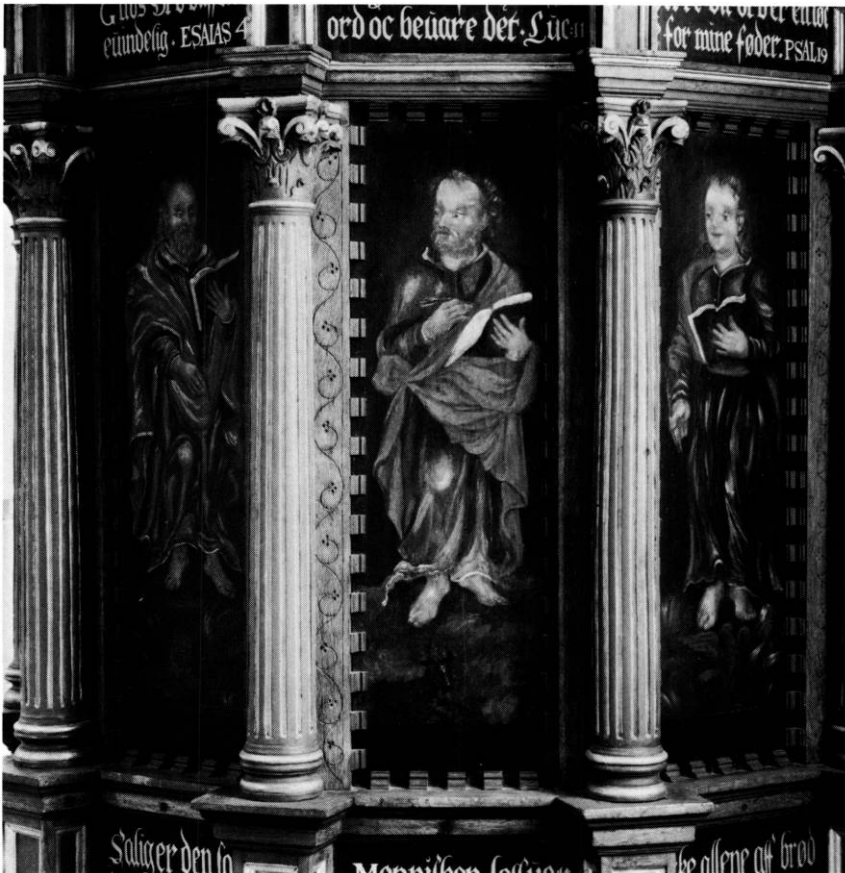

Fig. 17. Udsnit af prædikestol 1598 (s. 1915). NE fot. 1978. - Section of pulpit 1598.

præst. Malerierne, der rimeligvis er udført af samme værksted som de samtidige på altertavle og prædikestol i Borum kirke, forestiller de fire evangelister stående med opslået bog i den ene hånd, pen i den anden (fig. 17) og med (ubehjælpsomt malede) symboler ved deres fødder. De er iført fodsider kjortler i olivengrønne, røde eller blå farver og med røde eller grønne kapper draperet om skuldrene; sortgrønt jordsmon og mørk baggrund. En del hvide skyggelinier og glanslys er anvendt. I vægfeltet ses en grisailledekoration (fig. 18), båndophængte blomster- og bladværk, helt svarende til alterbordspanelet i Borum.

Den store *lydhimmel* (fig. 19-20), fra o. 1650, svarer til og er antagelig fra samme værksted som lydhimlen i Dallerup kirke (Gjern hrd.). Den er syvsidet og ved ophængningen nøje tilpasset ribberne i skibets sydøsthjørne. Den

har smal frise, æggestavgesims og lave, udskårne volutbøjler som hængestykker. På hjørnerne konsoller med englehoveder, hvorunder drejede hængespir. Topstykkerne består af volutbladløjler omkring gennembrudt cirkelfelt, med topspir. På hjørnerne står kraftige apostelfigurer (jfr. fig. 20); de fire, der vender mod skibet, er: Johannes, velsignende kalk, Peter, med nøgle, og to uidentificerede, med bog, men uden oprindelige attributter. Den femte figur, nærmest koret, der 1931¹² var blevet forsynet med en ny forside, blev nyskåret 1940. Himlen er ophængt i fem kronebøjler endende i øreflipvolutter, der danner konsol for en draperiklædt putto med svungen basun i højre hånd; under konsollen stor vindrueklase. Lydhimlens underside har polygon af profilister og midtpå en fladtskåret strålesol med vekslende spidse og flammende stråler; herunder hængedue.

Lydhimlens staffering svarer til stolens, med rødbrunt, gråt og grønt, lidt sølv og guld. Indskrifterne, med fraktur, er gyldne på sort bund: »Den som Har Øren høre, Huad / Aanden siger til Meenighederne. Ap. 2,7. / Det Ord som I høre, Er icke / mit, Men faderens som mig / Haffuer Udsendt. Joh. 14 w. 24 / Hr. Christen Madsøn Som(m)er 1701«. Sognepræstens navn (jfr. †oblatæske) står med hvid fraktur. Ved restaureringen konstateredes, at den oprindelige, polykrome staffering var overmalet med stærke blå, røde og sorte farver, formodentlig 1701. - 1833²³ blev lydhimlen muligvis istandsat sammen med prædikestolen af maler Helt, Århus, og endelig egetræsmalet 1871.

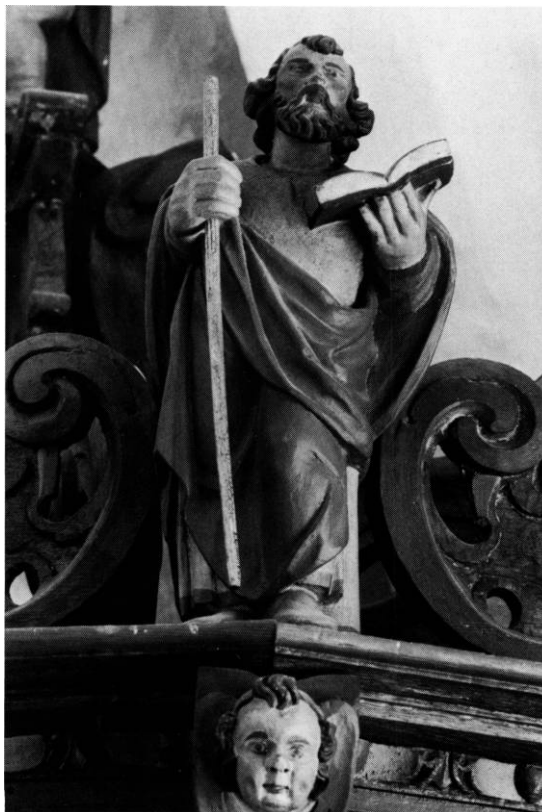
Stoleværk, i hovedsagen fra 1871,³⁷ men med genanvendelse af enkelte gavle fra 1600'rne. De nyere, glatte gavlplanker, tagformet afdækket, har foroven et indskåret trekløver, fornedet, ud for sædet, en dobbeltbuet fylding. De tre genanvendte, glatte fyrretræsgavle, der for-

Fig. 18. Prædikestolsfelt med grisaillemaleri, antagelig fra 1701 (s. 1916). NE fot. 1978. - *Panel of pulpit with grisaille painting, presumably from 1701.*

Fig. 19. Prædikestolens lydhimmel o. 1650 (s. 1916). NE fot. 1981. - *Sounding board of pulpit c. 1650.*

Fig. 20. Figur fra lydhimlen (s. 1916). NE 1978. - *Figure from sounding board.*

mentlig stammer fra nordsidens kvindestole, har indskårne initialer (versaler) over årstal: 1) »A.C.D. 1622« (væggavl i nordre række, nr. 7 fra øst), 2) »(?)C.D. [16]33«⁴⁸ (væggavl i søndre række, nr. 3 fra øst) og 3) »GID« (bænkegavl i våbenhuset). Gråmalet i to nuancer; tidligere egetræsmalet. Det foregående \dagger stolesæt, der 1862¹² omfattede 33 stole, havde både ryglæn og døre; 1803 var stoleværket umalet, med undtagelse af nogle af de øverste stole.¹⁷

Den lukkede \dagger skriftestol og åbne \dagger degnestol, der 1862 havde plads i koret på hver sin side af alteret, blev fjernet 1871.¹² Præsten fik da et lille egetræsmalet bord og en *armstol* anbragt bag alteret, senere ved korets sydvæg. En degnestol⁴⁹ indrettedes ved prædikestolen.¹²

\dagger Kirkekiste. 1661 omtales i inventariet⁴ »en liden jernbunden kiste til messeklæderne«; 1725¹⁷ er den beskrevet som sort og forsynet med hængsel og lås. Senest nævnt 1767.¹³

Fig. 21. Senmiddelalderlig dørfløj til skibet, i syd (s. 1918). NE fot. 1978. - *Leaf of Late Medieval door to the nave, to the south.*

Fattigbøsser. 1) Moderne, af messing; ved skibets syddør. 2) O. 1860,²⁷ sortmalet, rektangulær blikæske med buet låg, hvori pengetragt. Gulmalet brødskrift: »Til de fattige«; tidligere ved indgangsdøren, nu på våbenhusloftet. En **klingpung*, fra 1800'rne, med drejet træskaft og næsten cylinderformet skål afjernblik, betrukket med blå vadmel, foret med vaskeskind og pyntet med metaltrådsblonde. I købstadmuseet Den gamle By (inv. nr. 267:41).

Dørfløj (fig. 7,21), senmiddelalderlig, bestående af fire egeplanker beslæet med ni horisontale, delvis sildebensrifledede jernbånd, på indersiden sammenholdt ved hjælp af tre revler, delvis fornyet sammen med gangjernene ved restaurering 1944. Kraftig trælås med jernrigel. I skibets syddør. \dagger *Dørfløje* i skibets norddør, jfr. \dagger indskrifttavle.

\dagger *Pulpitur*, tidligst omtalt 1725.¹⁷ Af et kirkesyn fra 1803⁵⁰ fremgår, at det stod i tårnrummet og var beregnet til »sognets unge mandkøn«. 1814 ønskedes det bortskaffet, da det formørkede kirken; fjernet inden 1862.¹²

Orgel, bygget 1901 af Fr. Nielsen, Århus, med genanvendelse af ældre pibemateriale. Et manual med fire stemmer og diskant-oktavkoppel. Disposition: Bordun 16 Fod, Prinzpal 8 Fod, Tectus 8 Fod, Octav 4 Fod. Mekanisk sløjfevindlade. Mindegave fra gårdejer Peder Poulsen i Sjelle og hustru Ane Marie, født Jensen.³⁷ Istandsatt 1976 af Jydsk Orgelbyggeri, hvorved vindladen ombyggedes. I tårnrummet.

Salmenummertavler. 1) (Jfr. fig. 10), o. 1870, svarende til Ølsteds (s. 1732), med udsavet topstykke over profilliste; delt i tre lave felter foroven og tre høje forneden. Oprindeligt til ophængningsplader med påmalede tal, der 1969 er udskiftet med metaltal. Gråmalet. På nordre hvælpille i koret. 2) 1943, på tårnbuens søndre vange.

Bispe- og præsterækketavle, o. 1850, rektangulær trætavle, 153x190 cm, med spinkel, profileret ramme og topbræt, der er buet afskåret i siderne. Her står med sortmalet skriveskrift: »Biskopper over Aarhus Stift og Præster her paa Stedet siden Reformationen«. På hvidmalet

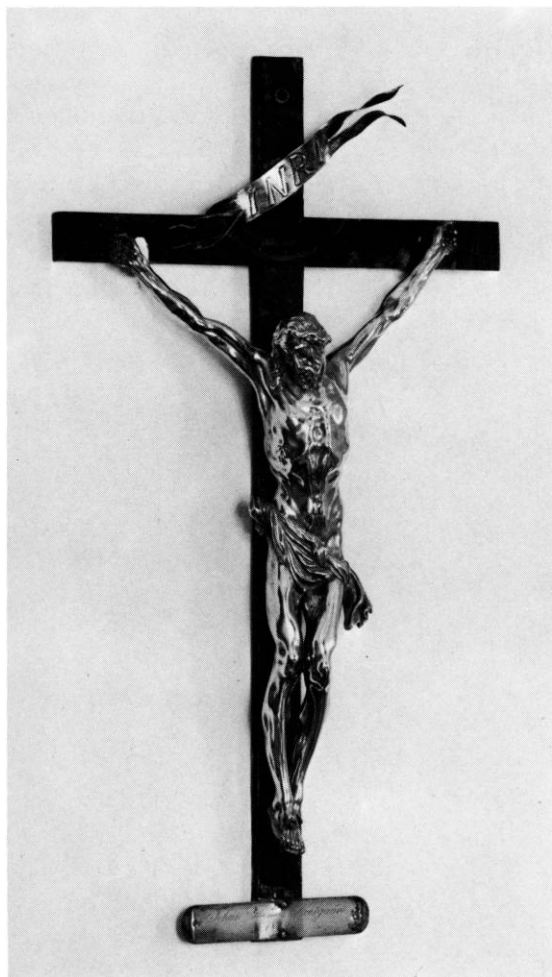

Fig. 22. Krucifiks af messing, fra 1700'rne (s. 1914). NE fot. 1978. - Brass crucifix from the 1700's.

baggrund er i to spalter opført de pågældendes navne, med sort skriveskrift. Rammen er gråbrun, med rødbrun og forgyldt liste. 1853²⁷ ophængt på skibets nordvæg, nu på tårnets sydvæg. - Ifølge Danske Atlas 1768⁵¹ hang der i kirken en *tavle* med biskoppernes navne i Århus og en anden med en fortegnelse over sognepræsterne.

† *Indskrift (tavle)*. Ifølge en arkivalsk oplysning⁵² var over den nørre kirkedør skåret en indskrift i træ: »Post grave incendium Anno J. Ch. 1567 exstructæ portæ, tandemque vetustate et carie consumtæ hæc est suffecta, ineunte Salvatoris nati anno 1642. Ædil. Ch.

Schytt«. (Denne dør(fløj) erstattede i begyndelsen af året 1642 efter Frelserens fødsel, da Ch. Schytte var værge, en dør, der blev lavet efter en alvorlig brand i Jesu Kristi år 1567, og som endelig gik til af ælde og råd).

To nyere *lysekroner*, ens, med langt cylinderskaft og to store, ovale kugler, hver med seks lysearme, formet som spinkle bøjletrompeter. I skibet.

† *Tårnur*. 1725¹⁷ fandtes i tårnet et gammelt, brøstfældigt sejerværk, som præsten og sognefolket ønskede repareret, men omkostningerne herfor kunne synsmændene ikke angive, da de var ukyndige. Inventariet for 1767¹³ omtaler »et klokkeværk af træ med en jernlod«, formodentlig urværk med træramme.⁵³

Klokke, omstøbt 1871 af »Stallknecht. Horsens«; 92 cm i tv. Om halsen skriftbånd, med brødskrift: »Oprindelig støbt 1572. Omstøbt 1871 Paa Bekostning af Sielle Sogns Beboere«. I aflang kartouche på klokkelegemet står klokkestøberiets navn. Over slagkanten to profilstave. Ny ophængning ved Aug. Nielsen.

† *Klokker*. 1) Ved klokkeskatten 1528-29⁵⁴ måtte kirken aflevere en klokke, der med sit jernfang vejede $2\frac{1}{2}$ skippund og 2 lispund. 2) 1572, med indskriften:³⁷ »Her Laurs Sogneprest + oc Oggi Pederszøn⁵⁵ + oc Peder Anderszøn Kirckeverie ij Ballerup lodt støbe denne Klocke + midt mening mansz samtycke + anno 1572«. Ifølge sin indskrift var klokken (med menigmands samtykke) støbt til Ballerup kirke i Københavns amt,⁵⁶ Den var 5 kvarter høj til kronen (ca. 78 cm) og forneden 6 kvarter (ca. 94 cm i tv).²⁷ - Da klokken revnede 1871, blev den omstøbt samme år (jfr. ovfr.).

Klokkestol af eg, muligvis fra o. 1788,¹⁷ da klokken var »nedflyttet« i tårnet; 1839²³ repareret med to stykker tømmer, 1881 med to stolper under vestre, bærende bjælke og 1932 yderligere afstivet.¹²

GRAVMINDER

Epitaf (fig. 23), 1655. Billedskærerarbejde med portrætmaleri af Niels Thomesen Randers, sognepræst »til Siellø, skiørring oc laasby sogner« i 35 år og herredsprovst over framløff herred i 16 år, †30. marts 1656, og »høstru« An(n)e Lavritz Datter, født i Bygum i Rindtz⁵⁷ herred, †<25. juni> 16<74>; de levede i ægteskab i 34 år (jfr. gravsten nr. 2).

Det velskårne epitaf, formet som en ramme omkring det store maleri, er opløst i barokke komponenter. De vandrette led er forkrøppede og brudt, den svungne gavlprofil splittet i toppen; hængestykkets ovalfelt er kranset af bruskede bladbojler og øreflipvolutter flettet ind i hinanden. Tavlens lodrette led er dækket af storfigurer, Moses med stav og lovens tavler (fig. 24) og Johannes Døberen med korsstav og bog hvorpå lille lam. Under gesimsfremspringene sidder reliefskårne skjolde med årstal og afdødes initialer, mod vest »1655« og sammenskrevet »NTR«, mod øst »ALD« og Jesumogram. Oven på gesimsen står figurer af Adam og Eva. På gavlstykkerne ligger putti med snoede basuner, mens to putti på storvingerne støtter sig til nedadvendte fakler; to englebørn bærende søjler er ophængt under postamentfremspringene, og et stort barne-englehoved kroner skriftfeltet; nederst, på konsol, ses dødssymbolet: et kranium.

Epitafiet står efter en restaurering 1940 ved Hans Rasmussen med en staffing, der dels omfattede en udbedring, dels en genopmaling af de oprindelige farver, efter at en overmaling fra 1871 var fjernet. Figurerne er gråhvide, deres klædninger forgyldte ligesom kanter og profiler på bruskværk og led. Skriftfelterne har sortmalet baggrund for gyldne indskrifter, i topfeltet, med versaler: »Ioan. XI. dicit Iesvs. ego svm resvrrectio ...« (Joh. XI. Jesus siger, jeg er opstandelsen ...). I hængestykkets felt står afdødes data med fraktur.

Det store *portrætmaleri*, udført i olie på træ, viser det afdøde ægtepar knælende, let vendt mod hinanden og med hænderne samlet i bøn. Ved deres hoveder er med hvidt malet årstallet og deres alder, over hans: »1655 æt: 59«, over

hendes: »1655 æt: 63«. Provsten er i ornat, ved håndleddene ses rødhvide linninger. Hans hår er gråbrunt, skægget hvidt. Hustruen er iført sort dragt med hvidt forklæde, halslin og stivet, opretstående krave. Hun har hvidt hovedlin med sorte huesnipper, ved håndleddene pibede manchetter; om halsen en guldkæde med smykke. Baggrunden er mørkebrun, foroven lysere stråler. - Ved restaureringen udbedredes det stærkt skallende maleri, efter afsporene fra istandsættelsen 1871 var fjernet. Bag på Moses' tavler kan læses (sort skriveskrift): »1871 Opmalet og Udtaf, af Eieren af Vedelslund Hofjægermester Folsach«. Herunder tilføjet: »Bekostet istandsat 1942 af Beboerne i Sjelle Sogn. Hans Rasmussen Maler«. Ophængt på skibets nordvæg.

Gravsten. 1) (Fig. 25), o. 1605(?). Nicolavs Hase (Niels Hase eller Haas, jfr. altertavle og prædikestol) født i Resendal,⁴⁷ (søn af) Lavrentivs (Laurids) Hase. Af den nedslidte stens indskrift kan ud over de ovenfor nævnte personnavne kun læses et årstal »1605«, muligvis dødsåret,⁵⁸ samt dele af navnene på de sogne, hvor han var præst, Sjelle, Skjørring og Låsby. Grå kalksten, 216x143x17 cm; latinsk indskrift med fordybde, skrånstillede versaler. Det rektangulære skriftfelt er omgivet af en bred ramme prydet med kartouche- og beslagværk, hvori indgår engle- og diademhoveder. I hjørnernes cirkelslag ses evangelisterne, siddende med bog og deres tegn; mellem de øvre et kranium, mellem de nedre en næsten udvisket medaljon. Stenen blev 1926 flyttet fra skibets midtgang til våbenhusets østvæg.¹²

2) (Fig. 26), o. 1650. Niels Thomesen Randers, sognepræst til Siellof (Sjelle), Skjørring og Laasby sogne i • år og herredsprovst over Framløf herred i • år, † 16• d. • i hans alders • år (†1656, jfr. epitaf), og hustru Anne Lavritzdatter, født i Bygvm i Rint herred, † 16• d. i hendes alders • år; de levede i ægteskab • år. Gråblå kalksten, 225x137x13 cm; indskrift med versaler, i skriftfeltet og på rammen foroven fordybde og skrånstillede, på siderne i relief Ægteparret står under dobbelt bueslag støttet af volutknægte, i sviklerne eng-

Fig. 24. Udsnit af epitaf 1655 (p. 1921). NE fot. 1978. - *Section of sepulchral tablet.*

lehoveder. Provsten, i ornat, holder en bog i den ene hånd. Hans hustru, med konehue og rund, åben krave, holder med begge hænder om en bog med spænder. Mellem ægteparret er en lille niche, hvori en putto står på en konsol med en nedadvendt fakkell som dødssymbol. Midt over bueslagene ses den Korsfæstede mellem Maria og Johannes; under korset er op-hængt et kranium. I stenens øvre hjørner er to ovale medaljoner med relieffer af henholdsvis Jakobs kamp med englen og Maria, der knæler foran Jesus. Medaljonerne er indrammet af bruske englehermer, et træk, der ligesom reliefscenerne kendes fra flere samtidige gravsten, f.eks. i Hasle (s. 1512, nr. 2, m.fl.), formentlig fra et Århus-værksted. Skriftfeltet, der udgør forsiden af det postament, hvorpå ægteparret står, er omgivet af kartoucheramme. På stenens langsider citeres fra Jobs bog 19,25-26:

»Jeg ved at min frelsere leffver ...« og »Oc jeg skal derefter omgifvis med denne min hvd oc jeg skal see Gvd i mit kød«. Foroven læses: »Crvx tva Christe mihi lvx dux : tva mors mihi vita« (dit kors, Kristus, er lyset for mig, Herre, din død livet for mig). Stenens reliefbaggrund prikhuget. 1926 flyttet fra kirkens midtgang og til våbenhusets østvæg.¹²

Tre, måske flere *gravsten* fra 16-1700'erne ligger under orglet. De er stærkt slidte og indskrifterne ulæselige.

†*Gravtræ*. 1746/47 betales 20 sk. for et ligtræ, der blev lagt over Maren Nielsdatters barn; det dobbelte beløb blev det følgende år erlagt for et ligtræ over Hans Jensen smed.²⁰

†*Gravrammer*. 1741/42 betalte Niels Andersen i Sjelle 64 sk. for at lægge en ramme over sin salige hustru. 1905 ønskede synet de gravrammer fjernet, der lå ved korgavlen.¹²

Åbne begravelser fandtes ifølge arkivalierne henholdsvis under korgulvet og i kirkens vestende; de var murede og havde trælemme over nedgangene. 1786-88¹⁷ omtales en af begravelserne som brøstfældig og nedsunket. 1) Korets murede begravelse rummede medlemmer af slægten Rostrup til Sjelle Skovgård: Jørgen Rostrup, †1563, og hustru Margrethe Andersdatter Skeel (levede endnu 1568) samt deres søn Hans Rostrup (levede endnu 1611) og hustru Anne Gundesdatter Lange⁵⁹ (jfr. altertavle og prædikestol). - 1830⁴⁴ ønskede man at opfylde eller tilmure begravelsen. 1862 var den tilkastet og dækfjælene fastgjort, men først 1872 blev den helt sløjfet.¹² 2) Gravkrypten under tårnet har, at dømme efter det let nedsunkne gulv her, strakt sig ca. 3,2 m i øst-vest og ca. 2,9 m i nord-syd. Et ventilhul midt i tårnets vestmur, i nederste kvaderskifte, er nu tilmuret. Krypten blev antagelig tilmuret 1842,²³ da der solgtes to gamle lemme til begravelsen. Der findes ingen oplysninger om ejerforhold eller bisatte.

Kirkegårdsmonumenter. 1) O.1827. Erhard Krag Juel Wind Frijs, ejer af Vedelslund, *1788, †19. juli 1826 og grevinde Caroline Tugendreich Adelheid Iuel Wind Frijs, født Reiche, *1788, †8. apr. 1827.¹² Rektangulær granitsten, 154X67 cm, 10 cm tyk, med fordybet skrive-

Fig. 25. Gravsten nr. 1, over sognepræst Niels Hase, †1605(?) (s. 1921). NE fot. 1978. - *Tombstone no. 1, for the minister Niels Hase, †1605 (?)*.

Fig. 26. Gravsten nr. 2, o. 1650, over provst Niels Thomsen Randers og hustru (s. 1921). NE fot. 1978. - *Tombstone no. 2, c. 1650, for the rural dean Niels Thomsen Randers and his wife*.

skrift. Over stenen er rejst en rektangulær sandsten, 93x75x56 cm, med indfældet, hvid marmorplade med versalindskrift i hovedsagen svarende til ovennævnte; kronet af hvidt marmorkors. Ved tårnets nordside, tidligere indhegnet af jerngitter.¹²

2) 1889. »Eieren af Vedelslund, hofjægermester F. I. Pultz v. Folsach og hustru's familiebevarelse 1889« (jfr. altertavle, prædikestol og epitaf). Granitstele indhegnet af jerngitter, nord for skibet.

*Runesten.*⁶⁰ I våbenhuset er nu mod skibets mur opstillet en runesten, der foroven har en maske, hvorunder lodrette bånd med indskriften: »: fraystain : sati : stain : Þ(e)nsi : uft : | (g)yrÞ : lags : m(a)n : sin : bruÞur : sig | ualta : |a : t(u)e(g)ia : (a) : | (x)u(x)s : eÞi :«.

(Frøsten satte denne sten efter sin »lagsmand« Gyrd, Sigvaldes broder; ... Tvegges(?) ... på ... ed (landtunge) (el. hede)).

Stenen, der stammer fra 1000-årene, hører til de tidligst omtalte runesten, idet Anders Sørensen Vedel 1591 betragter den som Svend Felling-slægtens gravsten⁶¹ og angiver den liggende straks inden for kirkedøren, det vil sige skibets syddør. Her blev dens indskrift delvis nedslidt, men 1825⁶² flyttedes den ud i våbenhuset, hvor den endnu 1862¹² stod opstillet ved væggen. Senere blev den indkapslet i cement,⁶³ der dog fjernedes 1961, da stenen anbragtes på en murstenssokkel og fik sin nuværende placering.

KILDER OG HENVISNINGER

LA Vib. Kirkeregnskaber: Sjelle kirke 1830-1869 (C KRB - 382). - *Ved embedet:* Liber daticus for Sjelle og Skørring sogne 1854-1939. - Synsprotokol 1862ff. - Se i øvrigt fortegnelse over arkivalier vedr. kirkerne i Århus amt i almindelighed s. 37-39 samt forkortelser s. 42-44 og s. 1650-51.

NM2. afd.: Håndskrift: F.Uldall: Om de danske landsbykirker, III, 1885, s. 245-248. Præsteindberetning 1808-09 (runesten). Indberetninger ved C.Engelhardt 1875 (bygning og inventar), Chr. Axel Jensen 1920 (bygning og inventar), Povl Jensen 1938 (forslag til istandsættelse af altertavle og prædikestol), Hans Rasmussen, Fåborg, 1940 (restaurering af altertavle og prædikestol) og 1942 (restaurering af epitaf), Chr. Axel Jensen 1940 og 1943 (altertavle, prædikestol og epitaf henholdsvis før og efter restaurering), Vibeke Michelsen, Anette Kruse og Randi Diget Hansen 1971 (inventar og gravminder). - Fyldige udskrifter af de gennemgåede arkivalier findes i NM2. afd. - Bygningsbeskrivelse ved Niels Jørgen Poulsen, inventar og gravminder ved Vibeke Michelsen, gravsten ved Anette Kruse og orgel ved Ole Olesen. Redaktionen afsluttet 1981.

Notebøger. NM2. afd.: Søren Abildgaard IX, 1771, s. 45-46 (våben og årstal på altertavle).

Tegninger og opmålinger. NM2. afd.: Akvarel af nordportalen ved Magnus-Petersen 1878. - Akvarel af klingpung ved Hans Rasmussen 1940. - Plan og snit af kirken samt opmåling af nordportalens kragsten ved Jens Hougaard og Jørgen Viemose 1970. - Plan, snit og opstalter ved Jørgen Malling 1979.

¹ Århus Domkapitels Jordebøger II, 46 og 15.

² Kirken svarede kirkehavre og -lam til biskoppen og efter reformationen til kongen, jfr. Poul Rasmussen (udg.): Århusgård og Åkær lens jordebog 1544, s.32 (1960). I slutningen af 1600'erne afhændede kongen denne afgift til private, se Kronens Skøder II, 377, 532 og 536, hvor kirkehavren dog fejlagtigt kaldes provstekorn.

³ KancBrevb. 16.sept. 1581 og Kron, Skøder I, 251.

⁴ Sml. Framlev herredsbog 1661. LAVib. Århus bispearkiv (C3.1078).

⁵ LA Vib. Frijsenborg godsarkiv. Erektionspatent 1672 (G 341.5).

⁶ Kronens Skøder IV, 531f.

⁷ Skødet er dateret 25. maj 1768. sml. LA Vib. Landstingets skøde- og panteprotokol 1763-68 (B 24.699) fol. 843vf.

⁸ Skøder udstedtes 10. aug. 1829 og 21.jan. 1832, sml. LA Vib. Hasle m.fl. hrdr.s auktionsprotokol 1818-35 (B 58.369) fol. 315 og skøde- og panteprotokoller 1828-32 (B58.SP11-12).

⁹ KancBrevb. 21. juli 1595.

¹⁰ KancBrevb. 22.juli 1595.

¹¹ Sml. note 24.

¹² Synsprotokol 1862ff.

¹³ RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkeresk. 290. 1754, 1769. Syn og rgsk. for jy. rytterdistriktskirker.

¹⁴ Jfr. †indskrifttavle.

¹⁵ Mackeprang: Granitportaler, s. 33.

¹⁶ Sml. tegning af Magnus-Petersen, 1878, i NM2.

¹⁷ LA Vib. Århus bispearkiv. Kirkesyn 1700-1803 (C3.1166-76).

¹⁸ Uldall nævner 1885 kun én overligger.

¹⁹ Sml. indledningen.

²⁰ RA. Rtk. Rev. rgsk. 269-85. 1739-67. Skanderborg rytterdistrikt, kirkeresk., samt note 13.

²¹ En undersøgelse under restaureringen 1981 viste, at fugerne i dørens sider ikke var efterbehandlet og stenene ikke hvidtet. Indvendig er døren opfyldt med store kampesten. Sml. også tårndørene i Haldum, s. 1802, samt Skovby, Framlev og Stjør.

²² Sml. note 13 og 20.

²³ LA Vib. Kirkeresk. 1830-69 (CKRB-382).

²⁴ Lensmanden over Skanderborg, Manderup Parsberg, der som nævnt i kongebrevene 1595 (note 9 og 10) skulle føre tilsyn med Sjelle kirkes byggeri, havde netop samme år afsluttet omfattende byggearbejder på sin sognekirke i Houlbjerg, hvor han ejede gården Hagsholm: bl.a. en udvidelse af koret og en »forbedring« af det store tårn. Korudvidelsen kan nu ikke længere ses, idet koret 1890 af Carl Kiilsgaard er tilbageført til sin »oprindelige« skikkelse.

²⁵ Hvælvet er muret af tilsvarende sten som i korets overvægge, gennemgående med målene 27x13x9 cm.

²⁶ Syn efter Mogens Friis 1675.

²⁷ LA Vib. Sabro m.fl. hrdr.s provsti. Synsprotokol for kirker 1845-1921 (C30.5-10).

²⁸ Uldall samt note 12.

²⁹ LA Vib. Sabro m.fl. hrdr.s provsti. Kirker m.m. ca. 1844-1933 (C 30.65).

³⁰ Løven fører ikke økse.

³¹ Jfr. Thiset: Stamtavler VIII, 131. Hans Rostrup var 1592-97 forlenet med Sabro hrd.

³² Bag på altertavlen er malet: »Anno 1939, da A. F. Rohde-Hansen var Sognepræst og Thøger Thøgersen Kirkevæрге, vedtoges Nationalmuseets Plan for Restaurering af Sjelle Kirkes Altertavle og Prædikestol. Arbejdet udførtes Sommeren 1940 af Hans Rasmussen, Faaborg. Medhjælpere var Tømrer Bent W. Jeppesen og Maler Rich. Kjærgaard«. - Samtidig fjernedes fem små, drejede topspir fra topstykket, jfr. fot. 1939.

³³ Efter original på Statens Museum for Kunst, jfr. indskrift bag på maleriet.

³⁴ Ifølge restaurator skulle midtfeltets oprindelige træplade opsættes bag på altertavlen, men ifølge sognepræsten blev pladen smidt væk, da der ikke var

noget at se på den; i stedet anbragtes en sortmalet krydsfinérplade.

³⁵ I Kall: Miscellanea til dansk, især jysk topografi (Kgl. Bibl. Kall 378, 4°) findes en variation af indskriften: »An: 1595 lod ærlig og velbyrdige Mand Hans Rostrup till Siellø-Scougaard med sin kiere Hustrue Fr: Anne Lange giøre denne Alter-Tafle till Sielløe Kierche«, og det bemærkes, at dette står på altertavlen »i dett eene Hiørne«.

³⁶ Ved restaureringen 1940 fandt man, som ovenfor nævnt, kun fa rester af ældre stafferinger.

³⁷ Liber daticus f. Sjelle og Skørring sogne 1854-1939 (ved embedet). - Restaureringen var foranstaltet af ejeren af Wedelslund, Fr. Folsach, jfr. bræt fastslået på altertavlens bagside, med rest af skrive-skrift: »187[1] ... [ma]let v[ed hof]jæge[r]mester] Fo[lsach] til W[edelslund]«.

³⁸ Korrespondance i NM2.

³⁹ Jfr. bl.a. Fredensborg slotskirke, Mårum og Stenløse (DK Frdb. s. 827, 1205, 2372).

⁴⁰ Denne præst havde 1710 skænket et legat på 100 sl. dlr. til de fattige i de tre sogne Sjelle, Skørring og Låsby, i anledning af en »ildsvåde«, en påsat brand i præstegården, påsat af en »ondskabsfuld rytterpige«; af de fire længer blev stuehuset og østlængen reddet. Sønnen (tillige efterfølger i embedet) skænkede 1768 samme beløb (HofmFund. II, 1756, s.298ff.).

⁴¹ Ses på fot. 1934ff. i NM2.

⁴² RA. DaKanc. Seks års kirkeresk. 1620 (B 184e).

⁴³ Note 12. - En mulig opbaning stammer måske fra dette tidspunkt.

⁴⁴ LA Vib. Århus bispeark. Kirke- og præstegårdssyn 1830-35 (C3.1177).

⁴⁵ Antagelig fjernet 1940, jfr. fotos.

⁴⁶ Ifølge restaurator skal vægfeltet være tilsat senere, men da det bærer Hans Rostrups navn dog endnu i dennes tid.

⁴⁷ Navnet efter landsbyen af samme navn i Gødvad sogn (Hids hrd., Viborg amt), jfr. gravsten nr. 1. - 1871 var kun opmalet en del af indskriften.

⁴⁸ Planken afskåret i den ene side.

⁴⁹ En gavlplanke, muligvis fra en senere degnestol, ligger nu på loftet. Den har en sølvplade med indskrift: »Skænket af Iver Thomsen Vidkjærslund til Minde om min Hustru Mathilde født Laursen - 1927« (jfr. ligkapel).

⁵⁰ LA Vib. Århus amts nrd. provsti. Synsprot. 1812-44 (C291.2).

⁵¹ IV, 210.

⁵² Langebecks excerpter: Herreder i Jylland. Kgl. Bibl. kps. 59, 4°.

⁵³ Jfr. ↑urværk i Søborg (DK Frdb. s. 1140) og Østtofte (ikke omtalt i DK Maribo amt s. 865).

⁵⁴ RA.Rgsk. ældre end 1559. Fortegn. over indkrævede klokker 1528-29. 108A.

⁵⁵ Antagelig identisk med den »Aage Pidersen«, der

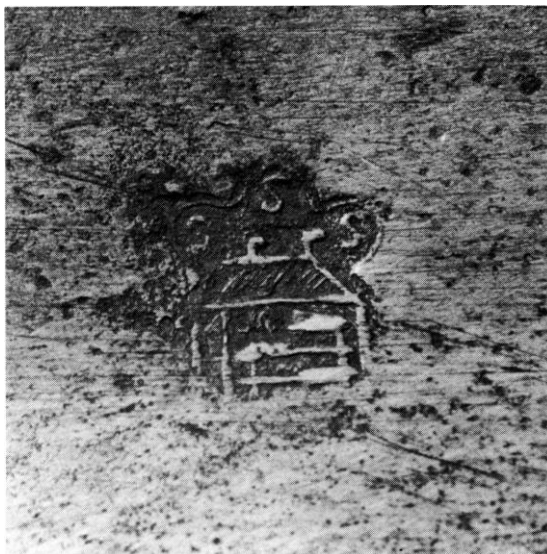

Fig. 27. Stempel for gørtler Søren Sørensen, Århus, på dåbsfad 1703 (jfr. fig. 15) (s. 1914). JFF fot. 1978. - *Mark of the pewterer Søren Sørensen, Århus, on the baptismal dish 1703.*

som kirkevæрге har stået for anskaffelsen af ↑altertavle fra o. 1580 til Ballerup kirke. Åge Pedersen var senere 1577-92 herredsfoged i Smørum hrd. (jfr. DK Kbh. amt s. 613).

⁵⁶ Måske har klokken måttet afgives ved klokkeskatten 1601. Da der imidlertid ikke blev brug for al klokkemalmen, fik kirkerne tilladelse til at (tilbage) købe klokker, og måske har Sjelle gjort brug af denne mulighed. (Jfr. Nyrop: Kirkeklokker s. 41ff. og V. Hermansen, i ÅrbKbh. 1917, s. 31-36).

⁵⁷ Galt opmalet til K: Kindtz.

⁵⁸ Endnu 1604 omtalt på opgangspanelet i Framlev kirke. NH var desuden provst i Framlev hrd.

⁵⁹ Ifølge Danske Atlas, 1768, IV, 210, note c, der også nævner Laurids Rostrup †1568 (fejl for 1518?), som imidlertid er begravet i Viborg domkirke, jfr. Thiset: Stamtavler VIII, 130f. - Danske Atlas nævner også, at Svend Felding skulle være begravet her, jfr. Resen s. 119 og DK Århus amt, Vor Frue kirke s. 1097, kalkmalet våben nr. 12.

⁶⁰ L.Jacobsen og E.Moltke: Danmarks Runeindskrifter, 1942, sp. 98-100, fig. 166-175. - E.Moltke: Runerne i Danmark og deres oprindelse, 1976, s. 210, 256 og 424.

⁶¹ Jfr. note 59 ovfr.

⁶² Afskrift af brev fra pastor Neergaard 8. aug. 1825 (NM2).

⁶³ Jfr. fot. 1934 i NM2.

SUMMARY

The church consists of a Romanesque nave with an extension to the east dating from 1595, a Late Medieval tower to the west and a porch to the south. The nave is built of granite ashlar on a chamfered plinth. Of the well-preserved Romanesque doorways the one to the north is walled up. In the latter years of the Middle Ages vaulting was built over the chancel and nave and a broad tower was erected to the west. In 1595 the church received considerable financial aid for building work, since according to a petition to the king »it had totally collapsed«. The east section was converted into a nave at the expense of the Romanesque chancel, its Romanesque granite ashlar being re-used. The upper part of the tower where the

east gable has retained something of its Renaissance character was presumably rebuilt at the same time. - The gables of the chancel and porch are from 1879 and 1885 respectively.

The furniture of the church shows a link with the nearby manor Sjelle Skovgård (Wedelslund), whose owners paid for the altarpiece and the pulpit c. 1595. Members of the family were interred in a now filled-in, masonry tomb beneath the chancel. The priests of the church have also left tangible traces: a sepulchral tablet from 1655 bears a painted portrait of the minister and his family, and in the porch two tombstones for two ministers were set up, c. 1605 and 1650. The simple Romanesque baptismal font is the only relic from the time the church was built.

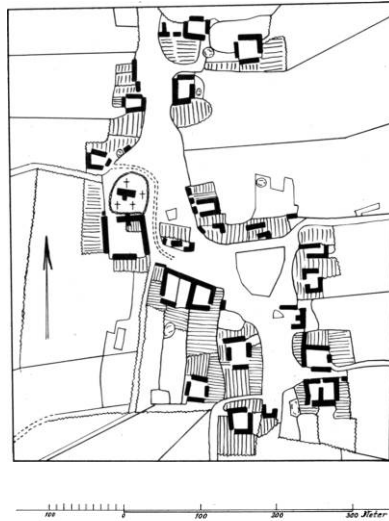

Fig.28. Landsbyplan 1:10000, målt 1801. -
Map of the village 1801.